

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ПРАВА

Гриценко Е. А.

Обосновываются экономические основы происхождения права, которое возникает в результате совместно разделенного труда. Право разрешает противоречие между разделенным (самостоятельным, свободным) и совместным (зависимым и равным) характером человеческой деятельности. Право выражает меру свободы и равенства людей при реализации фундаментальной ценности — самовыживание как человека, так и общества в целом.

Ключевые слова: право, совместно разделенный труд, нормы права.

ECONOMICAL THEORY OF ORIGIN OF RIGHT

Grytsenko O. A.

Economic bases of origin of right which arises up as a result compatible — distributed labour are grounded. A right settles contradiction between the distributed (independent and free) and compatible (dependent and equality) character of human activity. A right expresses the degree of freedom and equality of people during realization of fundamental value is a self survival of both man and society on the whole.

Keywords: right, compatible- distributed labour, norms of rights.

УДК 340.11:27:330

ХРИСТИЯНСЬКА ПРАВОВА ТРАДИЦІЯ І ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Д. О. Вовк, кандидат юридичних наук

НДІ державного будівництва і місцевого самоврядування НАПрН України

*Проаналізовано вплив християнської правової традиції на формування основ регулювання економічних відносин у західному праві. Встановлено за-
сади розуміння цієї традиції у досліджуваній сфері. Розглянуто напрями її
впливу на розвиток правового регулювання економіки.*

Ключові слова: християнська правова традиція, правове регулювання, економічні відносини, канонічне право, рецепція римського приватного права.

Постановка проблеми. Право і економіка є відкритими реактивними соціальними системами, що активно взаємодіють з іншими подібними системами і еволюціонують під їх впливом. З огляду на це при дослідженні питань правового регулювання економічних відносин важливим є врахування зовнішніх щодо права і економіки чинників, до яких, зокрема, можна віднести і релігію та правову традицію, що склалася на релігійному ґрунті. Релігійний контекст дозволяє зрозуміти, чому однакові за своєю природою економічні процеси у різних правових системах можуть унормуватися по-різному (наприклад, інститут банківського кредиту або цінних паперів у правових системах християнських і мусульманських держав), а отже, і більш виважено підійти до прогнозування правогенезу, а також розвитку законодавства, право-реалізації, правової науки та інших складових правової реальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вплив християнської правової традиції на правове регулювання економічних відносин не був предметом окремої розвідки (хоча, зазначимо, що християнське коріння, наприклад, кримінального права досліджено набагато більше). У той же час деяким аспектам розглядуваного питання присвячено класичні роботи Е. Аннерса, Г. Бермана, М. Вебера, Л. Зальцмана та ін., а також праці таких сучасних учених, як Т. Вудс, В. Момотов, В. Ключков, Р. Папаян, Т. Стецюра, Є. Харитонов тощо. У цілому, однак, наведені джерела характеризуються фрагментарністю, зверненістю або до певних складових християнської правової традиції (зазвичай, священних текстів і доктрини), або до певного історичного етапу розвитку цієї традиції. Такий стан осмислення проблеми не є задовільним і актуалізує подальші наукові пошуки з обраної тематики.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз впливу християнської правової традиції на регулювання економічних відносин у праві Західного світу, до якого ми відносимо і Україну. Підкреслимо, що ми прагнемо не тільки показати формування тих чи інших елементів християнської правової традиції у сфері економіки, а й встановити, як і наскільки ця традиція позначилась на сьогоденній правовій регламентації відносин даного роду.

Виклад основного матеріалу. Перш за все слід зробити декілька зауважень стосовно природи самої християнської правової традиції, що є необхідним підґрунтям для розгляду проблеми.

По-перше, ця традиція є загальною. На відміну від локальних традицій вона охоплює правові системи багатьох країн. Ядром християнської правової традиції є правові системи держав Європи, від яких дана традиція через низку історичних, політичних, географічних та інших чинників поширилася на інші країни.

По-друге, християнська правова традиція є внутрішньо неоднорідною. У найбільш абстрактному вигляді ця неоднорідність визначається дуалізмом західного і східного християнства, зокрема, відмінностями в їх вченні про державу і право. Основними моментами, що мають значення для регулювання

економічних відносин, тут є різне розуміння аксіології держави і права, природи державної влади і характеру легітимності світських правових норм у суспільстві, ставлення до прав людини тощо. Ідеї і особливо практика західного християнства більшою мірою сприяли розвитку економічної активності людини (особливо це стосується протестантських країн, що було показано М. Вебером у праці «Протестантська етика і дух капіталізму») та правовому забезпеченню цієї активності, обмеженню втручання держави у приватні (зокрема, економічні) справи індивіда і контролю над державою з боку суспільних інститутів. У православ'ї з його містицизмом і заглибленістю у внутрішній світ людини ці тенденції виражені меншою мірою. Проте наведені відмінності не дають підстав для протиставлення або різкого розмежування православної правової традиції з одного боку, і правових традицій католицизму та протестантизму — з іншого. Християнська правова традиція залишається єдиною (хоча і не однаковою). В основі цієї єдності лежать спільна християнська доктрина з ідеями богоподібності людини, свободи її волі, спокути гріха, церкви як відокремленого від решти суспільства утворення тощо. Для того аби побачити таку єдність, досить порівняти правові системи християнських і нехристиянських країн — відмінності між першими і другими будуть значно більш глибокими і суттєвими, ніж відмінності усередині самої християнської правової традиції.

По-третє, джерельна основа християнської правової традиції є достатньо різнорідною і включає Священне Писання (книги Біблії), Священне Передання (канони, твори Отців Церкви, життя святих, церковні звичаї тощо), канонічне (церковне) право, церковну діяльність (зокрема, нерелігійну), діяльність релігійних громад. При цьому слід розуміти, що названі джерела не мають системного характеру і багато в чому є суперечливими (достатньо презирливе ставлення Отців Церкви до приватної власності, що є наслідком гріхопадіння [1, с. 119], явно дисонувало, особливо починаючи з періоду високого Середньовіччя, з практикою економічної діяльності церкви і релігійних громад), а їх значення і змістовне навантаження змінювалися протягом історії розвитку західного права (наприклад, події ХХ ст., особливо у західному християнстві, багато в чому змінили церковну доктрину і практику в державно-правовій сфері, у першу чергу щодо ідеї прав людини і демократії).

По-четверте, християнська правова традиція існує в умовах секуляризації права і економіки, виокремлення цих сфер людського буття з-під релігійної оболонки, набуття ними власної цінності для індивіда і суспільства. З огляду на це беззмістовними та відірваними від соціальної дійсності виглядають в літературі спроби обґрунтувати повернення до релігійної зумовленості правових і економічних відносин як напрямку розвитку правового регулювання економіки [2]. Однак секуляризація правового регулятора не призвела до витіснення християнства із західної правової традиції. Французький історик Ф. Бродель, звертаючи увагу на цей момент, указував, що християнство Заходу

було і залишається найважливішою складовою частиною європейської думки і навіть раціоналізму, який виник з християнства і одночасно проти нього. Сьогоднішній європеєць, у масі своїй атеїст, все ще залишається прихильним до християнської етики (яка втілюється і у праві. — *Д. В.*), фундамент його поведінки закладено у християнській традиції [3, с. 328].

Нинішній стан християнської правової традиції можна охарактеризувати як постсекуляризованість [4]. У контексті розглядуваної проблематиці цьому стану притаманні: 1) релігійний погляд на право і економіку та їх співвідношення не заперечується, на відміну від Нового часу, коли з метою «олюднення» цих явищ християнство (особливо у своїх історичних формах) було витіснено із загального дискурсу; 2) релігійна парадигма розглядається як один з можливих варіантів пояснення природи правової регламентації економічних відносин, що не претендує на виключність та ексклюзивність; 3) християнська доктрина, бажаючи відновити і посилити свій авторитет, прагне пристосувати власні установи до реалій сучасного світу (наприклад, спроби осмислити феномен глобальної економіки та виробити християнський погляд на неї, як це робить Вселенський патріарх Варфоломій [5, с. 262]). З огляду на наведене не зовсім коректною видається думка В. Лафітського про поглиблення прірви між християнством і суспільними (у тому числі правовими) системами Західного світу [6, с. 198], адже в умовах постсекулярності йдеться не про остаточне нівелювання ролі християнської традиції у праві, а про її трансформацію та зміни у структурі зв'язків із сучасними правовими системами у нових соціальних реаліях.

Зазначимо, що з'ясування впливу християнської правової традиції на правове регулювання економічних відносин не може концентруватися виключно на релігійних особливостях утворення, застосування і реалізації певних правових норм чи інститутів. Цей вплив є комплексним і відображає як прямі, так і опосередковані зв'язки, що виникають між християнством, правом і економікою.

Зокрема, християнська правова традиція вплинула як на розвиток самої правової форми економічних відносин, так і на генезу та еволюцію явищ, важливих для утворення і розуміння сучасної моделі правового регулювання економіки у країнах Західного світу. Що стосується останнього перш за все йдеться про християнське підґрунтя ринкової економіки і демократії.

Християнська доктрина Середніх віків вплела розуміння базових економічних категорій (приватна власність, підприємництво і його соціальна роль, прибуток, багатство, кредитування як основа багатьох видів господарювання тощо) у власне етичне і державно-правове вчення, спрямувавши відповідним чином і діяльність економічних агентів (які одночасно були і релігійними суб'єктами), і розвиток спочатку канонічного, а потім і світського права. Цей християнський «імпульс» зберігається і зараз попри секуляризованість економіки і права.

Подібні зв'язки можна побачити у розвитку інститутів приватної власності і підприємництва. Хоча християнство, як і інші авраамістичні релігії, проголошуючи свободу волі людини, її виправданість не тільки від віри, а й від справ, позитивно ставиться до життєвої (у тому числі економічної) активності людини, позиція раннього християнства щодо приватної власності і накопичення багатства є вельми скептичною. Відправним моментом тут скоріше за все є фраза Христа про те, що слід шукати «раніше Царства Божого і правди Його, і це все приложиться вам» (Мт., 6:33, Лк., 12:31), яка переносила акцент у прагненнях людини трансцендентального світу. Один з Отців Церкви Іоанн Золотоустий писав, що «багатство не належить людині, бо воно від Господа. Якщо ти назвеш своїм дім, це — пусте слово, яке не відповідає предмету; бо Творцеві належить і повітря, і земля, і речовина, і ти сам, що збудував його і все інше» [7, с. 5–6]. Виникнення приватної власності пов'язувалося із гріховною природою людини. На думку Ієроніма, усіляке багатство походить від нечестя. Тому вельми правильно кажуть у народі: «Багатій — або безчесна людина або спадкоємець безчесної людини» [1, с. 121]. Ідея про те, що приватне володіння суперечить людській природі, присутня і Декрету Граціана — великому збірнику XII ст., в якому систематизовано положення канонічних текстів попередніх періодів.

Проте вже на початку XIII ст. під впливом зростання економічної і фінансової активності церкви і суспільства в цілому безапеляційне засудження корисливості поступово було замінено на більш помірковані погляди. Уже перші коментатори Декрету Граціана аргументували припустимість роздільного володіння майном. Олександр Гаельський, а після нього Альберт Великий вважали, що роздільне володіння майном є корисним, оскільки воно зупиняє розбрат серед людей. І нарешті, на припустимість приватної власності вказував Тома Аквінський [1, с. 126, 139–140].

Така конструкція (приватна власність — наслідок гріхопадіння, але вона є припустимою через її корисність) мала два важливі наслідки. По-перше, етично обґрунтувавши приватну власність, християнство не тільки стимулювало економічні відносини, а й спрямувало їх у бік соціальної орієнтації власності і багатства, яке має використовуватися у суспільно схвалених або важливих цілях (тут, очевидно, в нагоді стали слова апостола Павла у першому посланні до Тимофія: «Якщо хтось про своїх домашніх не піклується, той зрікся віри і гірше невірного»). Ця ідея має дуже довге продовження, адже і у міжнародно-правових документах, і на рівні європейських конституцій соціальні і економічні права тісно межують і переплітаються. Можливо, тому в літературі висловлюється думка про те, що соціальні і економічні права не становлять окремих видів прав, їх потрібно розглядати як єдиний вид соціально-економічних прав [8, с. 677]. По-друге, зв'язок приватної власності і гріховної природи людини дозволив англійському богослову і філософу Вільяму Оккаму закласти підґрунтя секуляризації правового регулювання даної сфери,

припустивши, що приватна власність має регулюватися не божественними, а людськими законами [9, с. 156].

Крім того, виправдання приватної власності обґрунтувало потребу в її накопиченні, примноженні і пов'язаній з цим економічній діяльності (праці, підприємстві) та одночасно заклало межі цієї діяльності. Уже у XIII ст. католицьке духовенство активно насаджувало серед населення думку про те, що активне життя не менш варто похвали, ніж споглядальне (ще раніше Іоанн Золотоустий писав: «Бог поставив нас у необхідність працювати» [7, с. 55]). Такий підхід, що стверджував цінність цього світу для людини, зумовлював її прагнення досягти успіху у сфері господарювання. Причому йшлося не про будь-яке господарювання. Аквінат поділяв доходи на праведні і неправедні. Неправедним є дохід, отриманий неналежним способом або у неналежному розмірі (наприклад, коли націнка на товар явно перевищує розумні межі). Крайній випадок неправедного доходу — заробіток осіб, які наживаються на «нечесних задоволеннях» (проституція, азартні ігри, акторство). Відповідно господарювання, мета якого — отримання неправедних доходів, є неприпустимим. Подібна ідея втілювалася у конкретних економічних відносинах та їх правовому регулюванні. Як зазначав англійський історик-медієвіст Л. Зальцман, у розум середньовічної людини не вкладалося, чому дозволено купити товар задешево і потім, не доклавши жодної праці, продати його у роздріб за набагато більшою ціною. Уживалися суворі заходи щодо перекупників і тих, хто прагнув викупити товар до його появи у вільному продажі, і тих, хто скуповував товари з метою їх подальшого перепродажу за вищою ціною [10, с. 308].

Християнська правова традиція також посприяла пошквалюванню економічної активності шляхом вироблення норм, що охороняли належну поведінку суб'єктів права (наприклад, сторін за договором). Зокрема, Г. Берман зазначав, що договірне право у середньовічну епоху стає ефективним способом регулювання економічних відносин лише тоді, коли в системі канонічного права порушення договору було проголошено гріхом [11, с. 230]. Апеляція до Бога як гаранта виконання договору присутня і у праві, що діяло в Київській Русі [12, с. 305]. Нарешті, можна пригадати тогочасний звичай знімати взуття при проведенні ділових переговорів і укладенні договорів, що відсилає нас до третьої глави Виходу (другої книги Старого Завіту): «І сказав Бог: не проходи сюди, адже місце, на якому ти стоїш, є земля свята». Коли такий ритуал учинявся, святою землею становилась підлога помешкання, де укладався договір, чистоту помислів контрагентів нібито засвідчував Бог. Звичайно, що подібні гарантії є суто історичним явищем, проте культура договору, що формувалась в європейських країнах, у тому числі на підставі згаданих нормативних конструкцій, і зараз є наріжним каменем західного цивільного права, а так само і відповідних економічних відносин (Е. де Сото називає безпеку угод одним з ефектів власності, що впливають на становлення і функціонування капіталістичної системи Заходу [13, с. 62]).

Усередині християнської правової традиції також почало визрівати подолання викладеної у Біблії (Втор., 23:20) заборони лихварства (грошові операції, пов'язані зі сплатою відсотків), яка об'єктивно гальмувала розвиток торговельних, валютних і банківських відносин (не слід, звичайно, думати, що лихварства не було взагалі, їм займалися представники інших віросповідань). Ш.-Л. Монтеск'є був лише частково правий, коли писав, що схоласти засудили відсотки безумовно, в усіх випадках, тим самим маргіналізувавши торгівлю [14, с. 473]. Наприкінці XV ст. авторитетний католицький богослов Томмазо де Віо (Каетан) у трактаті «Про обміні» доводив, що ринок послуг мінйялів може бути виправданий з моральної точки зору [15 с. 178]. Така позиція, втілена і на рівні канонічного права, не тільки відкривала простір для розвитку відповідних правових відносин, а й позначалася на формуванні норм світського права. У той же час мусульманська правова традиція, спираючись на аналогічну заборону лихварства у Корані (2:275, 3:130), обрала принципово інший варіант. Для суб'єктів банківської та фондової діяльності в ісламських державах є абсолютно неприпустимою теза М. Вебера про те, що «гроші за своєю природою плодоносні і здатні породжувати нові гроші» [16, с. 26]. Тому мусульманські банки є інвестиційними (поряд з цим, щоправда, у багатьох країнах діють і західні банківські установи), а мусульманські цінні папери (наприклад, сукук) дають право не на певний відсоток, а на частину прибутку від експлуатації активів, якими забезпечені ці папери.

Іншим важливим аспектом для розуміння християнського підґрунтя правового регулювання економічних відносин є зв'язок християнської правової традиції із демократією як правовою і політичною категорією. Нобелівський лауреат М. Фрідман цілком слушно відмічав: «Широко розповсюджена думка, що політика і економіка — речі різні і між собою майже не пов'язані, хибна, адже можливі лише певні комбінації політичного та економічного устрою суспільства, і що, зокрема, соціалістичне суспільство (йдеться про комуністичну систему з плановою економікою. — Д. В.) не може бути водночас і демократичним (у тому сенсі, що воно не може гарантувати особистих свобод)» [17, с. 31]. На зв'язок економічного і політичного плюралізму вказував також англійський філософ Е. Геллнер [18, с. 96]. Відповідно розвиток ринкової економіки і галузей права, що її унормовують, безпосередньо пов'язаний із розвитком демократії і громадянського суспільства.

Не заглиблюючись у цю тему, яка ґрунтовно, з різних сторін розглянута у літературі (наприклад, роботи О. Салміна, Дж. Стаута), зазначимо, що християнська конструкція церкви як містичного тіла Христового, відокремленої від соціуму (а отже, і від держави) спільноти, утворила ситуацію, за якої кожен член суспільства (особливо у середньовічних умовах монорелігійності) одночасно відчував себе (та був у реальності) і підданим певної держави, і християнином. Причому перевага у даному дуалізмі належала саме церкві як втіленню Граду Божого на землі. Цей чинник, а також паралельне існування

юрисдикцій канонічного і світського права, так чи інакше мали наслідком формування певного незалежного від втручання держави простору суспільного життя, що аксіологічно був важливіший для індивіда за державу, а так само і створення незалежних від держави інститутів. У процесі секуляризації ця теза трансформується у концепцію громадянського суспільства як сукупність незалежних від держави об'єднань (зокрема, і економічних), метою яких є задоволення прав і свобод людини, а також у концепцію підпорядкованості і підконтрольності державної влади населенню. У свою чергу ці ідеї є засадничими для сучасного розуміння демократії.

Усі перелічені моменти вплинули на образ регулювання економічних відносин у західному праві, заснований на свободі підприємницької діяльності, її соціальної орієнтованості, обмеження втручання держави у подібні відносини, рівності державної і недержавних форм власності тощо.

І нарешті, останнім аспектом розглядуваної теми є значення християнської правової традиції для рецепції римського приватного права. Як зазначає Т. Вудс, католицька церква відродила для сучасного права римське право. Каноністи XI–XII століть надихалися заново відкритим кодексом Юстиніана (існує думка, згідно з якою приводом для звернення до «Дігест» був спір між Папою та імператором про порядок призначення духовних осіб у Церкві [19, с. 225]). Але вони поліпшили його, доповнили власними розробками і новаціями та впровадили у європейських суспільствах, які абсолютно забули про ці юридичні тонкощі за довгі роки варварства [15, с. 219]. Так само канонічне право сприяло рецепції римського права в його візантійській версії у країнах Східної Європи [20, с. 178–179]. Причому в процесі такої рецепції здобутки римського права були не просто механічно перенесені у канонічне право. Їх осмислення за допомогою схоластичного методу привнесло у розроблені римськими юристами положення ідею єдності регулювання, узгодженості, підпорядкованості норм права певним загальним принципам. Інакше кажучи, римський суто практичний підхід (вироблення норм, що регулюють певні відносини) був замінений на спроби теоретичного пізнання права і в подальшому в такому вигляді втілений у світському праві (а так само, до речі, і у правовій освіті). Крім того, кодифікації, проведені у канонічному праві (вже згаданий Декрет Граціана, Звід канонічного права тощо) стали «провісниками пробудження кодифікацій Нового часу» [21, с. 45], зокрема, і кодифікацій у сфері регулювання економічних відносин.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що християнська правова традиція є одним з важливих чинників формування сучасного образу правового регулювання економічних відносин. Її вплив вбачається у декількох напрямках: 1) вплив на розвиток явищ, що визначили природу регулювання економічної активності (у першу чергу ринкова економіка і демократія); 2) вплив (прямий чи опосередкований) на формування норм права в економічній сфері; 3) роль християнської правової традиції у рецепції римського приватного права.

Слід також відмітити, що розглядувана проблематика не обмежується питаннями, порушеними у цій статті. Окремого аналізу потребують зв'язок між правовим регулюванням економіки і специфічними рисами окремих гілок християнства, нинішній стан державно-церковних відносин в економічній сфері тощо. Усе це може бути предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стецюра Т. Д. Хозяйственная этика Фомы Аквинского / Т. Д. Стецюра. — М. : РОССПЭН, 2010. — 303 с.
2. Глаголев А. Христианская экономика в свете насущных задач экономической реформы в России / А. Глаголев // *Вопр. экономики*. — 1993. — № 8. — С. 60–71.
3. Бродель Ф. Грамматика цивилизаций / Ф. Бродель ; пер. с фр. Б. А. Ситников. — М. : Весь Мир, 2008. — 552 с.
4. Вовк Д. Право і релігія у християнській правовій традиції на постсекуляризованому етапі: онтологічні і антропологічні аспекти / Д. Вовк // *Антропологія права: філософські та юридичні виміри (стан, проблеми, перспективи) : статті учасників Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 3–5 груд. 2010 р.)*. — Львів : Галицький друкар, 2010. — С. 98–111.
5. Ворфоломей патриарх. Приобщение к таинству: Православие в третьем тысячелетии / Всесвятейший Вселенский Патриарх Варфоломей. — М. : ЭКСМО, 2008. — 368 с.
6. Лафитский В. И. Сравнительное правоведение в образах права / В. И. Лафитский. — М. : Статут, 2010. — Т. 1. — 429 с.
7. Св. Йоанн Золотоустий. Зібрання повчань / Святий Йоанн Золотоустий; пер. з рос. І. Жеребецької. — Жоква : Місіонер, 2009. — К. 2. — 456 с.
8. Цебенко С. Б. Соціально-економічні права людини в інтерпретації сучасного православ'я (на матер. доктрини рос. православної церкви) / С. Б. Цебенко // *Держава і право : зб. наук. праць*. — К., 2008. — Вип. 39. — С. 677–682.
9. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс ; пер. с швед. — М. : Наука, 1994. — 397 с.
10. Зальцман Л. Ф. Жизнь в Англии в Средние века / Л. Ф. Зальцман ; пер. с англ. С. А. Рассединой. — СПб. : Евразия, 2009. — 368 с.
11. Берман Г. Дж. Вера и закон: примирение права и религии / Г. Дж. Берман ; пер. с англ. Д. Шабельникова и М. Тименчика. — М. : Ad Marginem, 1999. — 432 с.
12. Момотов В. В. Формирование русского средневекового права в IX–XIV вв. / В. В. Молотов. — М. : ИКД «ЗЕРЦАЛО-М», 2003. — 416 с.
13. Де Сото Е. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / Е. де Сото ; пер. з англ. М. Климчук. — К. : Ніка-Центр, 2009. — 232 с.
14. Монтескье Ш.-Л. Избранные сочинения / Ш.-Л. Монтескье ; пер. с франц., общ. ред. и вступ. ст. М. П. Баскина. — М. : Госполитиздат, 1955. — 559 с.
15. Вудс Т. Как католическая церковь создала западную цивилизацию / Т. Вудс ; пер. с англ. В. Кошкина. — М. : ИРИСЭН, Мысль, 2010. — 280 с.

16. Вебер М. Избранное: протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер ; пер. с нем. ; отв. ред. и сост. Ю. Н. Давыдов. — 2-е изд., доп. и испр. — М. : РОССПЭН, 2006. — 656 с.
17. Фрідман М. Капіталізм і свобода / М. Фрідман ; пер. с англ. Н. Рогачевської. — К. : Дух і літера, 2010. — 320 с.
18. Геллнер Э. Условия свободы / Э. Геллнер ; пер. с англ. под ред. Б. Макаренко. — М. : Ad marginem, 1995 — 222 с.
19. Руллан Н. Историческое введение в право : учеб. пособие. для вузов / Н. Руллан ; пер. с франц., науч. ред. А. И. Ковлер, В. Г. Буткевич. — М. : NOTA BENE, 2005. — 672 с.
20. Харитонов С. О. Історія приватного права Європи: Східна традиція / С. О. Харитонов. — Одеса : Юрид. літ., 2000. — 260 с.
21. Кабрияк Р. Кодификации / Р. Кабрияк ; пер. с франц. Л. В. Головки. — М. : Статут, 2007. — 476 с.

ХРИСТИАНСКАЯ ПРАВОВАЯ ТРАДИЦИЯ И ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Вовк Д. А.

Проанализировано влияние христианской правовой традиции на формирование основ регулирования экономических отношений в западном праве. Установлены начала понимания этой традиции в исследуемой сфере. Рассмотрены направления ее влияния на развитие правового регулирования экономики.

Ключевые слова: христианская правовая традиция, правовое регулирования, экономические отношения, каноническое право, рецепция римского частного права.

CHRISTIAN LEGAL TRADITION AND LEGAL REGULATION OF ECONOMIC RELATIONS.

Vovk D. O.

The author researches historical correlations of Christian legal tradition and basic legal regulations of economic relations in western law systems. Different approaches to Christian legal tradition in this sphere are reviewed. Forms of Christian impact on development of legal regulation of economic are analyzed.

Keywords: Christian legal tradition, legal regulation, economic relations, canon law, reception of roman civil law.